

Δέχομαι ότι το θέμα είναι ευρύτερο. Υπάρχει κρίση προσώπων, αξιών, θεσμών. Το γράμμα του κ. Γιώτα είναι ένα παρά πολύ σοβαρό κείμενο που πρέπει να προκαλέσει μία πάρα πολύ σοβαρή αντίδραση της Κυβέρνησης. Η προσπάθεια να μπει το θέμα στο αρχείο με την δήλωση του κυβερνητικού εκπροσώπου με βρίσκει ~~αντίθετο~~ αντίθετο. Ο κ. Γιώτας αναφέρεται σε πρόσωπα και συγκεκριμένες ενέργειες. Για κάθε μία από τις ενέργειες αυτές και το ρόλο του κάθε προσώπου θα πρέπει να υπάρχει λεπτομερειακή εξήγηση από κυβερνητική πλευρά. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης θα πρέπει να εξετάσει σε ποιές περιπτώσεις επιβάλλεται η αυτεπάγγελτη δίωξη. Ο κ. Γιώτας μέμφεται για παράδειγμα την αγορά των Μιράζ. Θεωρεί ότι υπάρχει πρόβλημα με τις τιμές τους. Προφανώς θεωρεί ότι οι τιμές είναι φηλότερες από τις τιμές που εξασφάλισαν άλλες χώρες. ~~Εάν η κυβέρνηση δεν μπορεί να εξασφαλίσει τις τιμές που θέλει, τότε πρέπει να αγοράσει από τις άλλες χώρες.~~ Η κυβέρνηση οφείλει να δώσει στη δημοσιότητα με τη βοήθεια της γαλλικής κυβέρνησης όλα τα σχετικά στοιχεία, τις συγκεκριμένες ελληνικές τιμές και τις συγκεκριμένες τιμές που αγόρασαν οι άλλες χώρες. ~~Εάν η κυβέρνηση δεν μπορεί να εξασφαλίσει τις τιμές που θέλει, τότε πρέπει να αγοράσει από τις άλλες χώρες.~~ Αν δε απαντήσει η κυβέρνηση ή απαντήσει με ασάφειες θα αφήσει να πλανιέται η διαβρωτική αμφιβολία για το ήθος της. Συνάντησα στη Βουλή δύο υπουργούς που ισχυρίστηκαν ότι η στάση του κ. Γιώτα οφείλεται στην περικοπή των αρμοδιοτήτων του. Τέτοιες αντιλήψεις οδηγούν την κυβέρνηση σε ανυποληψία. Θα πρέπει όσοι δημιούργησαν το ΠΑΣΟΚ, γιατί ήθελαν μια πραγματική αλλαγή στην ηθική που καθορίζει την στάση των ατόμων στην κοινωνία, να πάρουν πρωτοβουλίες για να κυριαρχήσει μία άλλη ~~στάση~~ ^{αίσθηση} στο Κίνημα. Ή άλλη ~~στάση~~ ^{αίσθηση} πρέπει να προέλθει μέσα από το ίδιο το Κίνημα. Τότε μόνο θα μπορέσει να έχει γενικότερη αποδοχή από τα μέλη του και καθαρτήρια λειτουργία, Μερικοί εύχονται και επιδιώκουν τώρα "αποστασίες" για να θολώσουν τα νερά. Δεν θα πρέπει να τους γίνει η χάρη.

ΕΡ. Προ ημερών αποποιηθήκατε την πρόταση συμμετοχής σας στο ΕΓ του ΠΑΣΟΚ επικαλούμενος "το ύφος της Κυβερνήσεως", το οποίο σας βρίσκει αντίθετο. Θα μπορούσατε να προσδιορίσετε αυτό το ύφος; Σε τι ακριβώς σας βρίσκει αντίθετο;

ΑΠ. Με τον όρο ύφος της εξουσίας αναφέρθηκα στον τρόπο επικοινωνίας της κυβέρνησης με τους πολίτες, τα πρότυπα που καθιερώνει και τις αντιλήψεις που υποστηρίζει. Γνώμη μου είναι ότι μία σοσιαλιστική κυβέρνηση πρέπει με τη στάση και τις ανακοινώσεις της να επιδιώκει πληροφόρηση, διαφάνεια και διάλογο. Τα επιχειρήματά της πρέπει να είναι τεκμηριωμένα ώστε να είναι πειστικά. Ο τρόπος συμπεριφοράς της δεν πρέπει να δημιουργεί την εντύπωση ότι προσπαθεί με αυταρχισμό να ξεπεράσει τις δυσκολίες. Τελευταία αυτά λείπουν στις τοποθετήσεις των κυβερνητικών εκπροσώπων. Θα φέρω δύο παραδείγματα. Όταν ασκείται κριτική στην κυβέρνηση η κυβέρνηση σιωπά ως προς την ουσία και απαντά ότι εκείνος που την παρατηρεί δεν έχει δικαίωμα να την μέμφεται. Στην δημοκρατία όλοι όμως έχουν δικαίωμα να ασκούν κριτική. Την κοινή γνώμη δεν ενδιαφέρει τι έκαναν οι άλλοι, εάν ήσαν κλέφτες ή όχι. Την ενδιαφέρει για ποιούς συγκεκριμένους λόγους συμπεριφέρεται η κυβέρνηση κατά ορισμένο τρόπο. Την ενδιαφέρει αν είναι άμεμπτη η κυβέρνηση. Πάνω σ' αυτό το σημείο χρειάζεται πληροφόρηση και όχι συσκότιση. Το δεύτερο παράδειγμα. Πολιτικά υπεύθυνοι δεν έχουν εντοπισθεί μέχρι σήμερα ούτε για το σιδηροδρομικό δυστύχημα της Κινέτας με 6 νεκρούς, ούτε για την πολύωρη διακοπή του ηλεκτρικού ρεύματος το καλοκαίρι ούτε για την συστηματική παραβίαση του νόμου από την Τράπεζα Κρήτης. Η κυβέρνηση δεν μπορεί όμως να αρνείται μόνιμα οποιαδήποτε ευθύνη. Στην κοινωνία που επιδιώκει το ΠΑΣΟΚ οι πολιτικοί υπεύθυνοι πρέπει να έχουν ευθύνη.

ΕΡ. Έχετε διατυπώσει κι εσείς μετ' επιτάσεως το αίτημα της κάθαρσης. Θεωρείτε ότι η Κυβέρνηση έχει αναλάβει τις απαραίτητες πρωτοβουλίες προς αυτήν την κατεύθυνση;

ΑΠ. Η κυβέρνηση με την παραπομπή της υπόθεσης της Τράπεζας Κρήτης στη δικαιοσύνη και τη σύσταση της εξεταστικής επιτροπής στη Βουλή έχει κάνει τις τυπικά απαραίτητες ενέργειες για την κάθαρση. Η κάθαρση δεν είναι όμως μόνο θέμα εφαρμογής των τυπικών διαδικασιών που προβλέπει ο νόμος. Υπάρχει σημαντική διαφορά μεταξύ της ρουτίνας της δημόσιας διοίκησης ή της δικαιοσύνης και της αποφασιστικής πρωτοβουλίας μιάς πολιτικής ηγεσίας. Οι ελεγκτές της Τράπεζας της Ελλάδας που σταύρωσαν τα χέρια όταν η Τράπεζα Κρήτης επικαλέσθηκε το απόρρητο ενήργησαν σύμφωνα με τη ρουτίνα. Μία ηγεσία αποφασισμένη να προστατεύσει τη σωστή λειτουργία του τραπεζικού συστήματος θα έπρεπε τότε ακριβώς να έχει επέμβει. Ο ανακριτής που δεν προφυλάκισε τον Κοσκωτά ακολούθησε τους κανόνες που συνήθως ισχύουν. Η περίπτωση Σαλιαρέλη δείχνει όμως ότι ήταν δυνατή και επιβεβλημένη μία άλλη στάση.

ΕΡ. Ειδικότερα με το "σκάνδαλο Κοσκωτά" πιστεύετε ότι υπάρχουν είτε συγκεκριμένες κυβερνητικές ευθύνες ή ολιγωρίες, είτε λανθασμένοι χειρισμοί, που μεγιστοποίησαν το πολιτικό κόστος για την Κυβέρνηση;

ΑΠ. Δεν μπορώ να απαντήσω στο ερώτημά σας γιατί δεν διαθέτω τα απαραίτητα στοιχεία. Η συγκέντρωσή τους είναι έργο της εξεταστικής επιτροπής της Βουλής και της δικαιοσύνης. Σκόπιμο πάντως θα ήταν για να υποβοηθηθεί η ανεύρεση της αλήθειας να αρθεί αμέσως το απόρρητο των συνεδριάσεων της επιτροπής της Βουλής. Το απόρρητο αυτό αφού δεν τηρείται διευκολύνει μόνο προπαγανδιστικούς ελιγμούς. Υπάρχει επίσης ένα γενι-

κώτερο σημείο που θα ήθελα να επισημάνω. Αφορά τη σχέση πολιτικής και οικονομικής εξουσίας.

Ο ταξικός συμβιβασμός, το κράτος πρόνοιας, η οικονομική κρίση, περιορίζουν τις εμφανείς διαφορές στην πολιτική των κομμάτων. Τα κόμματα εξαναγκάζονται έτσι σε όλο και πιο έντονη προπαγάνδα. Για να πετύχουν στην προπαγάνδα τους είναι αναγκαίο να ελέγχουν τα μαζικά μέσα ενημέρωσης. Ο έλεγχος αυτός, ο επηρεασμός της κοινής γνώμης και η δραστηριοποίηση των κομματικών οργανώσεων απαιτούν όλο και περισσότερα χρήματα. Ο εύκολος δρόμος για να βρεθούν τα χρήματα είναι η συνεργασία με οικονομικούς παράγοντες. Οι επιχειρηματίες επιδιώκουν τη σχέση αυτή γιατί μπορούν με κρατική συμπαράσταση να πολλαπλασιάσουν τα κέρδη τους. Δημιουργείται έτσι ένα στενό πλέγμα ανάμεσα σε κεφαλαιούχους, ιδιοκτήτες μαζικών μέσων ενημέρωσης, πολιτικούς, διοικητές δημοσίων επιχειρήσεων και μεσάζοντες στη χρηματοδότηση κομματικών δραστηριοτήτων. Τα όρια μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής οικονομικής επιδίωξης, δημόσιας και ιδιωτικής πρωτοβουλίας, κομματικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων συγχέονται. Η αντιμετώπιση μιάς τέτοιας κατάστασης δεν απαιτεί μόνο νομικούς και ηθικούς κανόνες. Απαιτεί αντίρροπες εξουσίες στην κοινωνία, μηχανισμούς ελέγχου, διαφάνεια των διαδικασιών, περιορισμό του συγκεντρωτισμού της διοίκησης και του αυταρχισμού της πολιτικής εξουσίας. Η σχέση οικονομικής και πολιτικής εξουσίας που είναι στο επίκεντρο της υπόθεσης Κοσκωτά θα έπρεπε σήμερα να απασχολεί κατά κύριο λόγο τα κόμματα και τα μαζικά μέσα ενημέρωσης.

ΕΡ. Ο κ. Χαλικιάς είπε ότι είχε ενημερώσει και εσάς - ως υπουργό Εθνικής Οικονομίας - για τις ανησυχίες του σχετικά με την Τράπεζα Κρήτης. Πως είχατε αντιδράσει;

ΑΠ. Ο κ. Χαλικιάς σε μία από τις συνήθεις συναντήσεις που είχαμε για τα οικονομικά προβλήματα τον Οκτώβρη του 1987 μου ανέφερε

ΕΡ. Υπάρχει η εντύπωση ότι ο πρόσφατος ανασχηματισμός της Κυβερνήσεως περισσότερα προβλήματα δημιούργησε παρά έλυσε. Σε τι οφείλεται αυτό κατά τη γνώμη σας; Σας είχε γίνει πρόταση να μετάσχετε στην Κυβέρνηση κι αν ναι, γιατί την αποποιηθήκατε;

ΑΠ. Ο πρόσφατος ανασχηματισμός σκοπό είχε να εμφυσήσει στη Κυβέρνηση μία νέα δυναμική αντιμετωπίζοντας δυσλειτουργίες, και εντείνοντας την προσοχή απέναντι σε θέματα που έχουν κριθεί ως σημαντικά, παράδειγμα τα προβλήματα των πόλεων. Η δυσαρέσκεια της κοινής γνώμης απέναντι στην προηγούμενη κυβέρνηση δεν οφειλόταν τόσο στην εσωτερική κακή λειτουργία της όσο στη κυβερνητική θεώρηση της υπόθεσης Κοσκωτά. Η κοινή γνώμη πίστευε ότι οι υπεύθυνοι του χειρισμού της υπόθεσης θα έπρεπε να επιδείξουν πολύ μεγαλύτερη πολιτική ευαισθησία. Να διευκολύνουν με την παραίτησή τους την διερεύνηση του σκανδάλου. Η κοινή γνώμη ζητά να αναγνωρίζουν τα πολιτικά πρόσωπα τις ευθύνες τους. Δεν ζητά ανθρωποθυσίες αλλά τη συναίσθηση ότι η σοβαρότητα των περιστάσεων επιβάλλει προσωπικές θυσίες. Ο ανασχηματισμός δεν έδωσε απάντηση στους προβληματισμούς αυτούς της κοινής γνώμης. Γι' αυτό επικράτησε η εντύπωση ότι το ΠΑΣΟΚ δεν αντιλαμβάνεται το μήνυμα του κόσμου.

Ο Πρωθυπουργός πράγματι συζήτησε μαζί μου τη συμμετοχή μου στη νέα κυβέρνηση. Κρίθηκε όμως ότι η δικιά μου αντίληψη για την εικόνα που θα έπρεπε να παρουσιάζει η νέα κυβέρνηση, μία εικόνα αυξημένης πολιτικής ευαισθησίας, θα οδηγούσε σε έναν αδικαιολόγητο διαχωρισμό ανάμεσα σε έντιμα και μη έντιμα στελέχη. Η μη συμμετοχή μου στη συνέχεια αποσκοπούσε να δείξει ότι στο ΠΑΣΟΚ υποστηρίζεται και είναι δυνατή μία διαφορετική γνώμη. Μερικοί πιστεύουν ότι η αποχή είναι μία εύκολη λύση. Σας διαβεβαιώ ότι δεν είναι καθόλου εύκολη. Οι διαφοροποιήσεις κοστίζουν πολύ σε ένα κόμμα όπου η άλλη γνώμη αγγίζει την αίρεση. Αλλά τώρα περισσότερο από ~~πότε~~ χρειάζεται η άλλη λύση. Μόνο έτσι θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για ~~μία διαφορετική στάση~~
την αναστροφή του αρνητικού μιστού.

ΕΡ. Ας μιλήσουμε λίγο για την προσεχή εκλογική αναμέτρηση. Πότε προσδιορίζετε τον χρόνο των εκλογών; Με τι εκλογικό σύστημα; Σε τι κλίμα πιστεύετε ότι θα γίνουν οι εκλογές;

ΑΠ. Ο Πρωθυπουργός έχει δηλώσει ότι οι εκλογές θα γίνουν τον Ιούνιο του 1989 και με ένα εκλογικό σύστημα, το οποίο θα είναι δικαιότερο του σημερινού. Ως προς το εκλογικό σύστημα θα ήθελα να κάνω το εξής σχόλιο επειδή η απλή αναλογική παρουσιάζεται ως πανάκεια. Συστήματα αναλογικής υπάρχουν διάφορα. Ένα σύστημα ολοκληρωτικής αναλογικής όπως εκείνο του Ισραήλ ή της Ολλανδίας που θα εξασφάλιζε στο 0,33% του εκλογικού σώματος ένα βουλευτή θα οδηγούσε στην Ελλάδα σε πολιτική στασιμότητα και ακυβερνησία. Ο ατομικισμός των πολιτικών είναι στη χώρα μας ιδιαίτερα έντονος. Θα πολλαπλασιάζονταν τα κόμματα του ενός ή δύο βουλευτών. Τέτοια κόμματα εκφράζουν κοινωνικές ομάδες με έντονα ειδικά συμφέροντα που αρνούνται τον εκσυγχρονισμό και την αλλαγή. Θα έπαιζαν καθοριστικό ρόλο σε συνασπισμούς πιέζοντας για την διατήρηση ή κατοχύρωση προνομίων. Από την άλλη μεριά η ενισχυμένη αναλογική δεν επιτρέπει την ανανέωση των πολιτικών σχηματισμών, την έκφραση καινούργιων ρευμάτων ενισχύει την εξουσία των κομματικών ηγεσιών και τον έντονο κομματικό ανταγωνισμό. Ο εκσυγχρονισμός της χώρας απαιτεί ένα πολιτικό σύστημα πιο ανοιχτό και μία ευρύτερη πολιτική συναίνεση για να προωθηθούν οι αναγκαίες αλλαγές. Η απλή αναλογική μπορεί να βοηθήσει σημαντικά προς την κατεύθυνση αυτή. Γι' αυτό και ο εκλογικός νόμος χρειάζεται αναθεώρηση ώστε να εξασφαλίζει μία πιο αντιπροσωπευτική εκπροσώπηση των πολιτικών δυνάμεων. Θα ήταν σωστό η αλλαγή αυτή του εκλογικού νόμου να εύρισκε ευρύτερη συναίνεση και να οδηγούσε σε ένα μόνιμο σύστημα.

ΕΡ. Είσαστε υπέρ της επαναφοράς του σταυρού προτίμησης;

ΑΠ. Ο ψηφοφόρος όταν εκφράζει την προτίμησή του με το σταυρό δεν κρίνει κατά κανόνα με βάση τις ικανότητες των υποψηφίων να προωθήσουν ορισμένο πολιτικό πρόγραμμα. Αποφασίζει να υποστηρίξει ορισμένο πρόσωπο μεταξύ άλλων γιατί έχει βοηθηθεί ο ίδιος ή η οικογένειά του από τον υποψήφιο, γιατί ελπίζει ότι θα μπορέσει ο υποψήφιος να τον εξυπηρετήσει όταν εκλεγεί, γιατί τον γνωρίζει, γιατί έχει ακούσει το όνομά του, γιατί έχει επηρεασθεί από την προεκλογική διαφήμιση. Ο σταυρός συντέινει στο ρουσφέτι. Ο σταυρός συντήρησε την παρουσία ορισμένων οικογενειών στην πολιτική επί πολλές δεκαετίες. Ο σταυρός βοήθησε να προβληθούν πολιτικά εκείνοι που δαπανούσαν τα περισσότερα χρήματα για να εκλεγούν. Η πιθανολογούμενη επαναφορά του σταυρού προτίμησης οδηγεί σήμερα πολλούς βουλευτές να αγωνίζονται για διορισμούς ή να σβύνουν τις κλήσεις της τροχαίας αντί να ασχολούνται με την παρουσίαση των θέσεων του κόμματός τους. Η λίστα αποτέλεσε πρόοδο. Η λίστα έπρεπε να συνοδεύει όμως και με μία σειρά από άλλες εξελίξεις που να εξασφαλίζουν περισσότερη αξιοκρατία όπως δυνατότητα αξιολόγησης του έργου των βουλευτών από τα μέλη της οργάνωσης, επιλογή των υποψηφίων από τις κομματικές συνελεύσεις της εκλογικής περιφέρειάς τους. Σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες με πολιτικό σύστημα ίδιο με το δικό μας τα παραπάνω θεωρούνται αυτονόητα. Γι' αυτό δεν υπάρχει ο σταυρός προτίμησης. Σήμερα σε μας για τη λίστα αποφασίζει αποκλειστικά και μόνο η κομματική ηγεσία. Οι διαδικασίες είναι αδιαφανείς και δημιουργούν την πεποίθηση ότι η επιλογή των βουλευτών γίνεται κατά τρόπο αντιδημοκρατικό. Ο σταυρός μοιάζει ένα από τα λίγα και αναγκαία μέσα που έχει ο πολίτης για να επηρεάσει τις αποφάσεις. Με την επαναφορά του σταυρού θα κάνουμε ένα βήμα πίσω επειδή το βήμα μπροστά έμεινε ανολοκλήρωτο. Είναι λοιπόν σκόπιμο έστω και την τελευταία στιγμή να γίνουν οι αναγκαίες τροποποιήσεις στις κομματικές διαδικασίες ώστε να αποφασίσουν τα μέλη δημοκρατικά για τους υποψήφιους και τη σειρά τους.

ΕΡ. Υπάρχει η εντύπωση ότι ζούμε το τέλος ενός πολιτικού κύκλου. Αυτού που άρχισε με την Μεταπολίτευση του 1974. Μπαίνουμε πραγματικά σε μία νέα πολιτική εποχή; Τι στοιχέια την προσδιορίζουν;

ΑΠ. Οι πολιτικοί σχηματισμοί και η ιδεολογία των κομμάτων σήμερα καθορίζονται ακόμη από τις κοινωνικές και πολιτικές αντιπαράθεσεις των τριών τελευταίων δεκαετιών. Ας πάρουμε για παράδειγμα την κυρίαρχη ιδεολογία της αριστεράς. Κεντρικά θέματά της είναι η αντιμετώπιση της εξάρτησης από τις προστάτριες δυνάμεις, η ασυδοσία της ιδιωτικής επιχείρησης, η αναγκαιότητα το κράτος να διαχειριστεί πιο δίκαια και πιο αποτελεσματικά την οικονομική δραστηριότητα, η αυτοδύναμη οικονομική ανάπτυξη. Αγνοούνται ή υποβαθμίζονται η αλληλοεξάρτηση των οικονομιών, η αναγκαστική ένταξη της Ελλάδας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, η αναποτελεσματικότητα της κρατικής επιχειρηματικής δραστηριότητας ή ο μικτός χαρακτήρας της ελληνικής οικονομίας. Το ερώτημα τι σημαίνει "σοσιαλισμός" με δεδομένους τους υπαρκτούς και όχι τους θεωρητικούς βαθμούς ελευθερίας που διαθέτει μία μικρή χώρα με ανοιχτή οικονομία αγοράς που είναι μέλος μιάς ευρύτερης ομάδας κρατών όπως η ΕΟΚ μένει αναπάντητο.

Η σημερινή κυρίαρχη ιδεολογία στον προοδευτικό χώρο εκφράζει τις κοινωνικές αντιθέσεις που συνδέονται με την αστική ολοκλήρωση. Η ένταξη του μισού σχεδόν αγροτικού πληθυσμού και ενός σημαντικού τμήματος της εργατικής τάξης στον αστικό χώρο συνδέθηκε με μετανάστευση, καταπίεση, εκμετάλλευση αυθαιρεσία της εξουσίας και αυταρχισμό. Προκάλεσε αγώνες για περισσότερη δημοκρατία, κοινωνική δικαιοσύνη, κράτος πρόνοιας, ανάπτυξη της περιφέρειας. Η ένταξη έχει σχεδόν ολοκληρωθεί. Τα προβλήματα που απαιτούν τώρα πια λύσεις είναι διαφορετικά, σε άλλο επίπεδο και πιο σύνθετα. Είναι προβλήματα ομογενοποίησης της κοινωνίας, δημιουργίας συναίνεσης για βασικούς στόχους ανάπτυξης, τρόπου ιεράρχησης προτεραιοτήτων, ισορροπίας μεταξύ οικονομικής δραστηριότητας και διατήρησης του περιβάλλοντος, διαμόρφωσης των οικονομικών και πολιτικών σχέσεων με το εξωτερικό. Είναι

προβλήματα που συνδέονται με ένα διαφορετικό βαθμό ανάπτυξης της χώρας. Γι' αυτό δεν αρκούν πια οι απαντήσεις του παρελθόντος. Αυτό που ίσχυε για την Ελλάδα του 1974 δεν ισχύει για την Ελλάδα του 2000. Πρέπει να διαμορφώσουμε την πολιτική και το πρόγραμμά μας με βάση τα χαρακτηριστικά της σημερινής Ελλάδας.

ΕΡ. Πως βλέπετε την μετεξέλιξη του ΠΑΣΟΚ ώστε να προσαρμοστεί σ' αυτά τα νέα στοιχεία; Ποιό είναι τελικά το μέλλον του ΠΑΣΟΚ και προς ποιά κατεύθυνση;

ΑΠ. Στο τέλος της δεύτερης τετραετίας διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ είναι πια ορατά τα όρια των δυνατοτήτων της μέχρι σήμερα οργανωτικής μορφής, του τρόπου δράσης και της ιδεολογίας του ΠΑΣΟΚ. Θα πρέπει τώρα το ΠΑΣΟΚ με τις εμπειρίες που απέκτησε να δώσει νέα πνοή στην οργάνωσή του και να αναμορφώσει τους στόχους του. Η οργανωτική μετεξέλιξη θα προκύψει από την καταστατική λειτουργία των οργάνων. Ο ανοιχτός και εντατικός διάλογος τόσο στα πλαίσια του κόμματος, όσο και με την κοινωνία θα διευκολύνει τον ιδεολογικό επαναπροσδιορισμό. Πιστεύω ότι έτσι μόνο το ΠΑΣΟΚ θα διαμορφώσει μία νέα ενότητα.

Το κεντρικό πρόβλημα είναι βέβαια τι επιδιώκει το ΠΑΣΟΚ, τι είναι ο σοσιαλισμός. Θα χαρακτηρίζα το δρόμο που πρέπει να ακολουθηθεί με τον προσδιορισμό, σοσιαλιστική εκσυγχρονιστική λύση. Η σοσιαλιστική εκσυγχρονιστική λύση θα πρέπει να αναζητήσει το σημείο ισορροπίας μεταξύ τριών επιδιώξεων : α) του οικονομικού εκσυγχρονισμού στα πλαίσια των περιορισμών που επιβάλλει η εγγενής λογική του συστήματος β) της κατοχύρωσης και επέκτασης ρυθμίσεων, οι οποίες προωθούν την κοινωνική δικαιοσύνη, αντιμάχονται την εκμετάλλευση, ελέγχουν την οικονομική και πολιτική εξουσία και αποτελούν τον πυρήνα του κοινωνικού κράτους και του κράτους δικαίου και γ) της συνεχούς διεύρυνσης των δυνατοτήτων για ελεύθερη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου και για απελευθερωμένες, δηλαδή με λιγότερη αλλοτρίωση, εκμετάλλευση ή καταπίεση μορφές ζωής.

ΕΡ. Έχει γραφεί ότι ζούμε σε "μετα-ανδρεϊκή" εποχή. Ποιό είναι το μέλλον του ΠΑΣΟΚ μετά και χωρίς τον Ανδρέα Παπανδρέου;

ΑΠ. Ο Ανδρέας Παπανδρέου δημιούργησε, καθόρισε και καθορίζει το ΠΑΣΟΚ. Όσο κατευθύνει το ΠΑΣΟΚ δεν υπάρχει μεταανδρεϊκή εποχή.

Πολλοί πιστεύουν ότι χωρίς τον Ανδρέα το ΠΑΣΟΚ θα πάψει να υπάρχει. Το ΠΑΣΟΚ εκφράζει τις επιδιώξεις, τα συμφέροντα και τα οράματα διαφόρων κοινωνικών ομάδων. Ο Πρωθυπουργός μπόρεσε να διατυπώσει σε ένα συνεκτικό λόγο τις διαφορετικές και πολλές φορές αντικρουόμενες τους απόψεις. Συνέδεσε τις διάφορες πολιτικές ομάδες, τους προύχοντες, τις κινήσεις, τα γκρουπούσκουλα που αποτελούσαν το μωσαϊκό και τη δυστυχία του προοδευτικού χώρου σε ένα δυνατό Κίνημα. Η απουσία του θα κλυδωνίσει το ΠΑΣΟΚ. Το κοινωνικό κίνημα που εκφράστηκε μέσα από το ΠΑΣΟΚ θα εξακολουθεί όμως να υπάρχει, η ιδεολογία που συνέδεσε τους οπαδούς του θα εξακολουθήσει να τους επηρεάζει. Δεν υπάρχει επομένως λόγος να μην υπάρξει και ο πολιτικός σχηματισμός, το ΠΑΣΟΚ. Η συνέχιση του θα αποτελέσει ένα από τα μεγάλα επιτεύγματα του Ανδρέα Παπανδρέου.

Το ΠΑΣΟΚ στη νέα του φάση θα πρέπει βέβαια να ακολουθήσει διαφορετικές πρακτικές από τις σημερινές. Θα χρ. ασθεί συλλογική ηγεσία, συλλογικές λειτουργίες, αυστηρή προσήλωση στους καταστατικούς κανόνες ανοιχτό διάλογο και την καταδίκη κάθε μίμησης χαρισματικών αρχηγών από μη χαρισματικά πρόσωπα.

ΕΡ. Μετά από 8 χρόνια διακυβέρνησης, σε τι διαμόρφωσε η διακυβέρνηση αυτή τη φυσιογνωμία του ΠΑΣΟΚ; Θετικά κι αρνητικά

ΑΠ. Η στάση του ΠΑΣΟΚ στην αντιπολίτευση χαρακτηριζόταν από έντονη αμφισβήτηση της υφισταμένης κοινωνικής οργάνωσης και βεβαιότητα ότι το επιθυμητό είναι και δυνατό αρκεί να αναλάβει το Κίνημα την εξουσία. Στη κυβέρνηση το ΠΑΣΟΚ διαπίστωσε ότι το σύστημα επιβάλλει τις νομοτέλειές του, το επιθυμητό δεν είναι πάντα

δυνατό και η κοινωνική αλλαγή δεν διατάσσεται. Διαπίστωσε ότι η εφαρμογή του προγράμματός του απαιτεί μελέτη, σχεδιασμό και κινητοποίηση κοινωνικών δυνάμεων. Το ΠΑΣΟΚ μεταβλήθηκε σε κόμμα κυβέρνησης. Έχει την εμπειρία και τις δυνατότητες να καθοδηγεί τις εξελίξεις. Αυτό είναι θετικό.

Το ΠΑΣΟΚ μη έχοντας μακροχρόνια κομματική παράδοση, μη έχοντας στελέχη με διοικητική ή κυβερνητική εμπειρία και ακολουθώντας τη σκέψη της παραδοσιακής αριστεράς που θεοποιεί τις κομματικές σκοπιμότητες δεν μπόρεσε να αντισταθεί στους πειρασμούς της εξουσίας. Δεν τήρησε τη σωστή απόσταση από τους επιχειρηματίες, δεν άσκησε αυτοκριτική, παρασύρθηκε στην αλαζονεία και τον αυταρχισμό. Αυτό είναι αρνητικό. Είναι λυπηρό ότι αυτή η αρνητική πλευρά επισκιάζει το σημαντικό έργο που συντελέσθηκε από το 1981.

Για πολλούς χαρακτηριστικό της πολιτείας του ΠΑΣΟΚ είναι η διάψευση των ελπίδων. Πιστεύω όμως ότι η κριτική που ασκείται είναι σε μερικά σημεία υπερβολική. Ο παρεμβατικός ρόλος του κράτους έχει εμπεδώσει την πεποίθηση ότι η λύση κάθε προβλήματος είναι δυνατή με κρατική παρέμβαση. Η πεποίθηση αυτή οδηγεί σε ένα πληθωρισμό απαιτήσεων. Κόμματα, συνδικαλιστικές και συντεχνιακές οργανώσεις ανταγωνίζονται προβάλλοντας όλα και περισσότερα αιτήματα. Η έλλειψη φορολογικών εσόδων και οι περιορισμένες δυνατότητες της διοίκησης όμως έχουν αναπόφευκτα το αποτέλεσμα τα αιτήματα να μην ικανοποιούνται. Συνέπεια είναι η απώλεια της εμπιστοσύνης προς τη κυβέρνηση.

Η κριτική είναι βέβαια σε άλλα σημεία δικαιολογημένη. Επесήμανα ήδη τα θέματα ύφους της εξουσίας. Παρ'όλα αυτά το ΠΑΣΟΚ μένει σήμερα η κύρια πολιτική δύναμη που μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας. Η νεοφιλελεύθερη πρόταση της συντηρητικής παράταξης μοιάζει ελκυστική αλλά οδηγεί στην οπισθοδρόμηση. Περισσότερη αγορά δεν σημαίνει οπωσδήποτε περισσότερη ελευθερία αλλά πολλές φορές περισσότερη αсуδοσία. Απόδειξη τα αλληπάλληλα τραπεζικά σκάνδαλα της Εμπορικής, της Τράπεζας Κεντρικής Ελλάδας και τώρα της Τράπεζας Κρήτης.

Η πρόταση της παραδοσιακής αριστεράς είναι εξωπραγματική. Δεν χρειάζεται παρά να αναλογιστούμε τις εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση. Μόνο μία σοσιαλιστική εκσυγχρονιστική λύση, όπως την υποστηρίζει το ΠΑΣΟΚ μπορεί να κινητοποιήσει μεγάλα τμήματα του πληθυσμού και να διευρύνει τις δυνατότητές μας για να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα της χώρας.

ΕΡ. Πιστεύετε ότι τι ΠΑΣΟΚ μπορεί να κερδίσει και τις επόμενες εκλογές; Αν ναι υπό ποιές προϋποθέσεις;

ΑΠ. Το κλίμα είναι σήμερα αρνητικό. Η κοινή γνώμη έχει την εντύπωση ότι το ΠΑΣΟΚ είναι χωρίς πνοή, η ηγετική ομάδα έχει κουρασθεί, λείπουν οι ιδέες και δεν υπάρχει ανταπόκριση στις ανησυχίες του κόσμου. Από τις ουρές και το συνωστισμό στο λεωφορεία μέχρι τις καθυστερήσεις στην υπόθεση Κοσκωτά όλα φαίνεται να δείχνουν ότι η δυναμική της αλλαγής έχει χαθεί. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές η ψήφος διαμαρτυρίας και η στροφή προς τα άλλα κόμματα είναι πιθανές. Το ΠΑΣΟΚ όμως διαθέτει δυνάμεις να ανατρέψει την κατάσταση. Χρειάζεται να εντάξει στην προσπάθειά του νέα πρόσωπα από το σύνολο του προοδευτικού χώρου ώστε να ανανεώσει τη φυσιογνωμία των καθοδηγητικών του οργάνων και της κοινοβουλευτικής του ομάδας. Εδώ πρέπει να επισημανθεί η σημασία των διαδικασιών επιλογών. Δεν χρειάζονται τόσο ονόματα όσο ικανότητα. Όπως επίσης πρέπει να κριθούν οι μέχρι σήμερα υπεύθυνοι με βάση το έργο τους και όχι τις φιλίες τους. Απαραίτητο επίσης είναι να επανεξετάσει το ΠΑΣΟΚ τους ιδεολογικούς του προσανατολισμούς και να προσδιορίσει το πρόγραμμά του για την επόμενη τετραετία. Ένα πρόγραμμα με στόχο να ξανακερδηθεί η αξιοπιστία που αμφισβητήθηκε. Ένα πρόγραμμα που δεν θα θυσιάσει τον ρεαλισμό στην πολυσυλλεκτικότητα. Το Συνέδριο μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό βήμα για να αναστραφεί το αρνητικό κλίμα. Αρκεί να μην αποτελέσει διαδικασία δοξαστικού αυτοθαυμασμού.